

Sinteze

LITERARE-CRITICE-SOCIALE

SĂPTĂMINAL EDITAT
DE S.C. „DEȘTEPTAREA”
S.A. BACĂU

Nr. 10 (59)

Coordonator:
Constantin CĂLIN

Fără prejudecăți

A vorbi despre țigani (de bine, cum încercăm s-o facem în numărul de față) e, din partea noastră, o dovadă de comprehensiune și curaj. Tema nu e minoră sau periferică, așa cum, probabil, cred unii dintre cititori. Aproape zilnic o întâlnim sub forma „faptului divers”, a notiței senzaționale și reportajului scormonitor, o aproximăm prin prisma unor incidente personale, adesea nesemnificative, cu memoria încărcată de amintiri vesele sau urite și de prejudecăți. Rareori găsim răgazul necesar pentru o informare mai largă, pentru o judecată cuprinzătoare, echilibrată. Realitățile trec însă, nu o dată, înaintea voinței noastre și ar fi păcat să nu le observăm la timp. Incontestabil, după decembrie 1989, situația țiganilor s-a schimbat, inclusiv raporturile cu populația majoritară. Mulți dintre ei consideră că etnia lor și-a dobândit în acest interval identitatea. Au un rege (Ioan Cioabă), un parlamentar (Gh. Răducanu), un consilier în Ministerul Culturii (simpaticul ziarist Vasile Ionescu), 300.000 fac politică de diverse orientări, au trei uniuni, câteva gazete (dintre care una, „Șatra liberă”, condusă de Păun Gheorghe Ialomiteanu, a ajuns la nu-

mărul 13), pot să se întrunească de câte ori vor, să țină discursuri „pralilor” de același neam. Avansul lor în domeniul „bișniței”, mobilitatea mai mare și, nu în ultimul rând, lipsa naturală de reticentă în fața lucrului de dar, a făcut ca nu puțini dintre ei să se căpătuiască, ba chiar să devină bogați. Prin asta au dobândit și un rol nou, foarte potrivit în „piesa” despre tranziția la „economia de piață”. Afirmatia (care pe unii îi umple de năduf) că „țigani nu fac comerțul” nu-i chiar o butadă. Oricum, faptul nu trebuie privit ca o ofensă națională, ci ca o realitate ce poate fi, dacă o înțelegem corect, stimulatoare. Nu-i inutil să căutăm un răspuns bun la întrebarea de ce „ne-au luat-o (până și) țigani înaintea”? Rostul textelor din acest număr e, să ne îndemne și pe unii și pe alții la reflecție, și, mai ales, să-i ajute pe cititori să disocieze între „țigani” (etnie cu care ne putem înțelege, uneori chiar foarte bine) și „țigăneală” (mentalitate de care cei mai inteligenți dintre ei s-au debarasat, dar pe care, în schimb, și-au însușit-o foarte mulți români).

C. Cn.

Artă populară moldovenească. Detaliu de pe cumpăna lui Hlampău (Berzunți).
Foto: Paul PETRESCU

Aproape totul despre țigani

◆ Interviu cu dl. prof. univ. Mihai MERFEA

— *Lucrarea dv. „Țiganii. Integrarea socială a romilor” (Ed. Birsă, 1991) are deja un an de la apariție. Ea nu a prea fost discutată la noi, în schimb a ajuns în Franța, Anglia și Polonia, de unde, cum mi-ați arătat, v-au parvenit semnale că e receptată cu interes. Cum explicați această diferență?*

— Cartea pe care am publicat-o cuprinde o parte din concluziile unor cercetări sociologice în rândul citorva colectivității de țigani.

La cercetare am primit un ajutor consistent din partea studenților Universității Bacău și — folosește actualele denumiri — a celor din Universitatea „Transilvania” Brașov. Lucrarea mea se adresează tuturor segmentelor sociale și, deopotrivă, românilor, țiganilor, maghiarilor, cit și altor etnii. Majoritatea străinilor care mi-au cerut cartea sînt cercetători științifici (antropologi, etnologi, etnografi), ca, de exemplu, dl. Jean P. Liegeois, director la Centre de Recherches Tsiganes Sorbona (cu care n-am fost de acord că țiganii nu au o cultură) sau dl. Marcel Cortiade de la Del Avri Fondacia Rromani Baxi (Polonia), care, probabil, sînt interesați de argumentele mele. Motivele interesului diferă însă de la caz la caz. Dl. Florin Cuceș, fost mare baschetbalist, astăzi om de afaceri în Londra, de pildă, mi-a cerut cartea pentru că a urzit să scrie într-însa despre niște colegi din Școala Primară Văleni — Roman, județul Neamț, unde părinții săi au fost învățători.

În țară, lucrarea „Țiganii” nu a ajuns în toate orașele, iar unde a ajuns nu i s-a făcut o desfacere corespunzătoare. Editura „Birsă” Brașov, în care a apărut, este deocamdată puțin cunoscută, lipsită de mijloace publicitare ale altor edituri. S-au tipărit, fără un sondaj prealabil, peste 14.000 de exemplare și nu cred că s-au vîndut o treime din ele. Cum știți, cerința de carte e, în momentul

de față, foarte palidă. Dintr-un sondaj efectuat în rândul elevilor și studenților, am constatat că numai 25 la sută dintre ei cumpără cărți. Dintr-un alt sondaj, realizat în rândul familiilor de intelectuali, am dedus că numai 12 dintr-o sută au cumpărat o carte în ultimele șase luni. În afară de asta, subiecții mei nu știu toți cartea ca să aibă răbdare de a citi și, în genere, au alte preocupări. Aș fi putut scrie mai mult și am rămas cu regretul că nu mi-am valorificat multe fișe ce cuprind tradiții, obiceiuri, cunoscute etc. Dacă mâine aș trece la redactarea unei noi ediții, aș lucra, desigur, altfel.

— *În scurta prezentare istorică pe care o faceți în primul capitol, susțineți că „numele cel mai potrivit (pentru această etnie) e de țigan(i) și nu de rom(i)”, dar în titlu și în text folosiți ambele denumiri. De ce?*

— Cele mai multe lucrări despre țiganii noștri au apărut în secolul XIX, scrise de autori străini și români: Dr. Eugène Pittard, A. Poissonnier, Popp Șerbănoiu, Mihail Kogălniceanu etc. În secolul XX, problema a fost abordată de George Potra, Domnica Păun, Ion Făcăoaru, Ion Chelcea, C. S. Nicolaescu-Ploșor. În studiile lor se folosește denumirea de „țigan” și nu de „rom”. Francezii le spun „tsigane”, italienii „zingaro”, spaniolii „gitano”, rușii „tighan”, germanii „Tzigeuner”, englezii „gipsy”, ungurii „czigany”. În România, mai ales în ultimii ani, se folosește termenul de „rom”, care în limba romanes înseamnă „bărbat” (romi-femeie). În etapa cercetării documentare și a celei concrete, denumirea de „rom” era o poreclă. Între timp ea și-a schimbat conținutul și unii țigani își zic azi romi. În lucrare folosec, cum ați remarcat, ambii termeni (țigan și rom) însă cu același înțeles. De ce? Pentru a-i împăca pe toți. Sînt atîtea semnții și au atîtea ocupații, încît nici ei nu mai

știu cum să-și zică, dovadă înseși denumirile sub care și-au înregistrat organizațiile politice: Uniunea Democratică a Romilor, Partidul Țiganilor din Sibiu, Partidul Romilor, Lăutarilor și Rudarilor etc., în total 18 partide ce alcătuiesc, după spusele regelui Ioan Cioabă I, un bloc intitulat Uniunea Generală a Romilor. Pentru a mă opri la una din denumiri, rom sau țigan, sînt nevoia unei cercetări interdisciplinare, la care să participe filologi, istorici, antropologi, etnologi, sociologi etc. În setul de propuneri de la sfîrșitul volumului am cuprins-o și pe aceasta.

— *Între cifrele sociologice privitoare la prezența țiganilor în județele României și rezultatele ultimului recensămint sînt unele nepotriviri frapante. A scăzut (în-găduși-mi să știu și eu inconsecvent) numărul romilor de la noi?*

— Mi-am propus să stabilesc pe calea investigației sociologice cîți țigani sînt în România. A fost etapa cea mai grea a cercetării. Am fost nevoit să mă deplasez în fiecare județ. De un real ajutor mi-au fost studenții. În sfera noastră de cercetare s-au inclus țiganii care vorbesc limba romanes și românește, țiganii care vorbesc limba maghiară și limbile altor etnii, țiganii care locuiesc în orașe și cei care locuiesc în sate. Investigația a avut în vedere și acele colectivități de țigani care nu se recunosc, ca etnie, dar populația mediului în care locuiesc îi consideră țigani. Am cunoscut într-un cartier al Belgradului (Serbia) o colectivitate de bruneți care vorbeau românește iar populația locală îi numea karavlahi, adică vlahii negri. În Bosnia sînt colectivități de țigani pe care cercetătorul Isidor Eșanu îi numește români. Și în România, mai ales în sate, sînt bruneți, știu numai românește și sînt considerați țigani! În ultimii 20—30 de ani,

Interviul realizat de
Constantin CĂLIN

(Continuare în pag. a IV-a)

Federico Garcia

Lorea

Balada despre apa mării

Marco

Suride depărtărilor,

Dinți de spumă,

Buze de cer.

Ce vinzi tinere trist

care stai cu pieptul în vînt?

— Domnule, vînd

apa mării.

Ce duci amestecat cu singele

tinere nefericit?

— Duc, domnule,

apa mării

— Aceste lacrimi sărate

de unde vin mamă?

— Sînt, domnule,

apă a mării

— Dorul inimii și această

sinceră, de unde vin?

— Mult amară e

apa mării!

Marea

Suride depărtărilor

Dinți de spumă,

Buze de cer.

În românește de
Traian CHELARIU

Dreptul la replică

Ioan Mitrea și Gheorghe Pătrar „în tranziție” spre turism?

Prin apariția lucrării de turism Bacău — ghid de oraș era firesc ca autorii să aibă satisfacții (nu puțin), dar, ciudat, se alege și cu invinuire de tipul celor publicate în ziarul *Deșteptarea* (nr. 647/2.VII.a.c.) sub denumirea de „opii” ale domnilor Ioan Mitrea și Gheorghe Pătrar (!).

Dacă intervenim, o facem din respect pentru cititori, pentru cei care se folosesc de lucrarea noastră, pentru cei avizați în domeniu și în scopul de a-i determina pe domnii Ioan Mitrea și Gheorghe Pătrar să fie mai circumspecți în problematica turismului în care pînă acum n-au scris și la care nu se pricepe. Gruparea dumnealor în vederea alcătuirii „opiniilor” s-a făcut după criteriul „diviziunii muncii” și al „specializării în domeniul muncii culturale-artistice” (niciedecum turistice).

Domnul Ioan Mitrea nu sesizează diferența dintre ghid și monografie, dintre istorie și metoda istorică aplicată în problematica turismului sub forma **holocronismului**, încearcă să speculeze o idee din text privind existența daco-carpilor, eludînd însă precizările autorilor de la p. 63, al patrulea paragraf, și de la p. 96 (explicarea primei fotografii), recepționează parțial, prin eliminarea intenționată a cuvîntului „probabil”, o afirmație de la p. 21 și „desoperă”, astfel „inadvertențe științifice, erori și inexactități” ale lucrării.

Același I. M. este nemulțumit de felul în care au fost selectate fotografiile, de calitatea (probabil a imprimării) lor și de faptul că unele nu au nici o legătură cu orașul Bacău. Dacă domnul I.M. ar fi făcut efortul de a consulta alte lucrări ale aceluiași serii, poate că ar fi sesizat că orice ghid de oraș se extinde și asupra împrejurimilor (a perimetrului delimitat de noi pe baza criteriilor geografo-urbane, cu rol important în apariția și evoluția funcțiilor urbane. Noi am oferit editurii un număr mare de fotografii și diapositive (alb-negru și color), dar redactorul a ales numai pe unele (cu care am fost de acord). Celelalte, reprezentînd obiective și peisaje, fuseseră prea mult utilizate într-o serie de lucrări de propagandă (așa-zisele monografii, broșuri apărute cu prilejul campaniilor electorale, pliante ș.a.). Dacă se introduceau și fotografiile color, creștea prețul lucrării. Nu acestea l-au deranjat pe I.M. E posibil să-l fi deranjat fotografia tezaurului de la Măgura, **ădus** arheologiei de profesorul Dumitru Tătaru (și elevii pe care l-a îndrumat), îndepărtat pe nedrept de la determinarea conținutului acestuia, faptul de a nu-și fi putut onora oferta la editură (înaintea noastră) pentru ghidul de oraș al Bacăului, aprecierea noastră asupra ziarului **Steagul Roșu** în care își publica unele articole de „istorie contemporană” sau, poate... imaginile de la Răcău...?!

Straniu și ridicol este și faptul că I.M., tributar unor vici politice (cei mai puțin indoctrinați s-au debarasat de ele) confundă lucrarea noastră, considerînd-o „de tranziție”, cu unul din factorii generatori de turism — **factorul politic**. Acest factor, însă, nu-l înțelege în esența sa și, totuși, oșios, I.M. îl invocă. Stopat de unul

(Continuare în pag. a V-a)